

Konferencja „Lubelski bursztyn – znaleziska, geologia, złoża, perspektywy” – Chełm, 12–13.02.2015

W dniach 12 i 13 lutego 2015 r. w Chełmie odbyła się konferencja naukowa „Lubelski bursztyn – znaleziska, geologia, złoża, perspektywy” zorganizowana przez Katedrę Budownictwa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej (PWSZ) w Chełmie, pod patronatem prof. dr. hab. Józefa Zajęca – senatora RP, rektora PWSZ w Chełmie.

W spotkaniu uczestniczyło około 120 przedstawicieli świata nauki, wojewody lubelskiego, organów koncesyjnych i kontroli, władz samorządowych, w tym reprezentantów marszałka województwa lubelskiego, radnych sejmiku województwa lubelskiego, starostów z Lubartowa, Krasnegostawu, Parczewa, Radzyna Podlaskiego, Włodawy, przedstawiciele władz Chełma oraz jednostek opiniotwórczych i potencjalnych inwestorów z kraju.

Celem obrad było wszechstronne przedstawienie dotychczasowego stanu wiedzy nt. rozpoznania geologicznych złóż bursztynu m.in. w rejonach Półwyspu Sambijskiego (bursztynu bałtyckiego) i Ukrainy (bursztyn ukraiński) oraz w szczególności na terenie północnej Lubelszczyzny. Na spotkaniu zaprezentowano złożoność zagadnień związanych z kierunkami podjęcia dalszych badań i potencjalnej eksploatacji tego surowca. Wydaje się to szczególnie istotne w świetle nieobiektywnych przekazów medialnych oraz nieracjonalnie podejmowanych w ostatnich latach decyzji i działań administracyjnych. Media przekazują informacje o bursztynie w formie sensacji, przytaczają ilości i wartości bursztynu bez rzeczywistej wiedzy poziomu dotychczasowego rozpoznania i udokumentowania złóż. W szerokim katalogu działań administracyjnych błędem są:

- przemilczenia na etapie projektowania lotniska Niedźwiada, dotyczące istnienia już wtedy udokumentowanego złoża Górka Lubartowska oraz wyznaczonych obszarów perspektywicznych złóż bursztynów;
- wydawanie pozwoleń na badania bez egzekwowania sporządzania dokumentacji powykonawczych;
- wydawanie pozwoleń na badania na podstawie projektu, który *de facto* jest projektem eksploatacji (siatka wierceń co 10 m z rozmywaniem hydraulicznym) metodą całkowicie nieprzydatną w warunkach złożowych eocenu lubelskiego. Przy braku odpowiednich zasobów wód powierzchniowych w tym rejonie wydano pozwolenie na wykonanie ujęcia wód podziemnych do tych celów;
- formułowanie warunków przetargu na badania i eksploatację, które nie uwzględniają specyfiki lokalnych warunków górniczych;
- niewłaściwie rozbudzone nadzieje miejscowego społeczeństwa i wykorzystywanie bursztynu do lokalnych celów politycznych w kampanii wyborczej.

Historia znalezisk bursztynu lubelskiego sięga 1803 r., kiedy 200 lat temu zwrócił na niego uwagę Stanisław Staszic. O znaczeniu bursztynu jako cennej kopaliny ponownie mówił prof. Jan Samsonowicz w latach 50. XX w. W ślad za tym podjęte zostały badania geologiczne występowania złoża.

Wiedza na temat występowania bursztynu w Polsce do połowy XX w. ograniczała się do jego stwierdzenia na

południowym wybrzeżu Bałtyku między Chłapowem, Gdańskiem a Kłajpedą oraz pojedynczych znalezisk (z początku XIX w.) na terenie naszego kraju. Natomiast od lat 90. XX w. występowanie bogatych, paleogeńskich złóż bursztynu (o zbliżonych co do ilości i jakości złóż sambijsko-chłapowskich) w pasie między doliną Wisły a Bugiem oraz na północy od linii Radzyna Podlaskiego po Puławę, a także na Roztoczu (rów Sołokii), stwierdzono w trakcie prac penetracyjnych PIG-PIB w poszukiwaniu bursztynu (Kasiński i in., 1995–1997; Stochlak i in., 2000; Kramarska i in., 2008). Udokumentowano wówczas m.in. złożo Górka Lubartowska z zasobami w kat. D – blisko 1100 ton bursztynu.

Budowa geologiczna regionu tego złoża przedstawia się następująco: na utworach kredy górnej występuje eocenska seria ilów, glin, mułów i piasków glaukonitowych z bursztynem (o miąższości 10 do 22 m, w tym osadów bursztynonośnych od 0,1 do 22,5 m – średnio 10,4 m), przykryta przez piaszczysto-mułkowe osady plejstocenske i holocenske o miąższości do 20 m. Poziom zwierciadła wód gruntowych występuje w osadach plejstocenskich, ale jest ubogi. Istotny wniosek z dotychczasowego rozpoznania wskazuje, że w warunkach lubelskich złóż bursztynu nie można stosować metod wydobywczych przyjętych w rejonie Gdańska, tzn. należy przyjąć metodę odkrywkową a nie hydrauliczną. Dla całego obszaru północnej Lubelszczyzny o pow. ok. 730 km² oszacowano całkowite zasoby bursztynu na 265 tys. Mg przy średniej koncentracji 351 g/m² (Kramarska & Kasiński, 2008).

Zapotrzebowanie na bursztyn jest stale wysokie, a obecnie, kiedy okresowo zaprzestano wydobywania bursztynu z kopalni na Półwyspie Sambijskim, wzrosło wielokrotnie. Stwarza to wyjątkowo korzystną sytuację dla lubelskiego bursztynu. Rozpoznanie, udokumentowanie i szybkie rozpoczęcie eksploatacji tych złóż powinno stanowić priorytet w działalności gospodarczej Lubelszczyzny.

Podjęta w trakcie konferencji dyskusja, dotycząca przedstawionej tematyki, pozwoliła członkom komitetu naukowego konferencji na sformułowanie następujących wniosków:

1. Badania geologiczne, wykonane w II połowie XX w., wykazały obecność bursztynu na znacznych obszarach Lubelszczyzny i wskazały na możliwość występowania dużych jego zasobów. Zostało to potwierdzone udokumentowaniem złoża Górka Lubartowska z zasobami 1088 ton bursztynu. Prognozowana jest możliwość występowania jeszcze około 10 tys. ton w innych obszarach Lubelszczyzny. Niezbędne jest potwierdzenie tych prognoz poprzez wykonanie odpowiednich prac geologiczno-poszukiwawczych. Prace takie powinny być przeprowadzone przez państwową służbę geologiczną (Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy). Służba ta wykonuje następujące zadania państwa w zakresie geologii „inicjuje, koordynuje i wykonuje zadania zmierzające do rozpoznania budowy geologicznej kraju, w tym prac o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej, w szczególności dla odnowienia bazy surowcowej kraju,

ustalenia zasobów złóż kopalin, a także dla ochrony środowiska” (art. 162, ust. 1, pkt 1 ustawa z 9 VI 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze; tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 196). Badania powinny być sfinansowane ze środków NFOŚiGW (przeznaczonych na badania geologiczne) i WFOŚiGW.

2. Zasoby bursztynu lubelskiego mogą mieć znaczenie dla rozwoju gospodarki regionu i przyczynić się do redukcji bezrobocia, a także zwiększyć zainteresowanie turystyczne regionem.

3. Obecność udokumentowanych i potencjalnych złóż bursztynu powinna być uwzględniona w planach zagospodarowania przestrzennego województwa i dotyczących jego dokumentach przez wyznaczenie obszarów funkcjonalnych dla ewentualnej eksploatacji bursztynu.

4. Środowisko i społeczności lokalne oczekują, że działania w kierunku uruchomienia wydobycia i rozwoju rzemiosła bursztynowego (jubilerskiego) powinny być pilnie rozważone przez władze samorządowe województwa lubelskiego i zyskać poparcie władz państwowych (Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju).

5. Udokumentowane złożę Górka Lubartowska zasługuje na zainteresowanie możliwością jego eksploatacji. Wymaga to uznania wykorzystania złóż bursztynu (eksploatacji) za cel publiczny oraz znalezienie inwestora dysponującego odpowiednimi środkami finansowymi, technicznymi i wiedzą górniczą żeby zaprojektować eksploatację zgodnie z najlepszymi praktykami w zakresie wydobywania złóż kopalin oraz zapewnienia wykorzystania terenów poeksploatacyjnych w sposób przyjazny dla środowiska.

6. Łącznie z wykorzystaniem bursztynu możliwe jest pozyskanie surowca glaukonitowego cenionego na rynku międzynarodowym (do produkcji sorbentów, środków nawozowych itp.), fosforytów (do produkcji nawozów) i piasków kwarcowych (o wielu specjalistycznych zastosowaniach).

7. Badania bursztynu i jego złóż na Lubelszczyźnie powinny uzyskać wsparcie Narodowych Centrów Badawczych, a w szczególności NCBR, odnośnie wypracowania innowacyjnych metod poszukiwań i eksploatacji bursztynów oraz surowców towarzyszących, a także ich wykorzystywania (np. metody wzbogacania kopalin bursztynowo-glaukonitowych, efektywnych sposobów wykorzystania bursztynu itp.).

9. Bursztyn ze względu na unikatowość i wysokie walory jubilerskie powinien zostać zaliczony do kopalin objętych własnością górniczą (wymieniony w art. 10 ust. 1

ustawy z 9 czerwca 2011 – Prawo geologiczne i górnicze) w liście kopalin objętych tą własnością, która przysługuje Skarbowi Państwa (art. 10 ust. 5).

10. Należy uświadamiać i edukować społeczności lokalne o zagrożeniach i szansach zagospodarowania złóż bursztynu. Niezbędne jest także przygotowanie odpowiednich służb (urzędy górnicze, władze samorządowe, służbę geologiczną, policję i in.) do rozpoznawania nielegalnej eksploatacji bursztynu i przeciwdziałania temu zjawisku.

Wnioski rozesłano do przedstawicieli administracji rządowej, kościelnej oraz samorządowej wszystkich szczebli. Realizacja wniosków konferencji pozwoli nie tylko na aktywizację gospodarczą Lubelszczyzny, ale też na poszerzenie krajowej bazy surowcowej, o znaczący w niej udział wydobycia nowego surowca – bursztynu lubelskiego.

Równoległe ze spotkaniem odbyła się wystawa imponujących okazów bursztynu z kolekcji dr Lucjana Gazdy (inicjatora konferencji) i Edwarda Pietrasa z Niedrzwicy Dużej oraz obrazu, znanej lubelskiej malarki Krystyny Rudzkiej „Bursztynowy las” (olej na płótnie, 100 × 120 cm), który świetnie i wyjątkowo sugestywnie komponował się z tematem konferencji.

Ze względu na wagę tematu konferencji i duże zainteresowanie jej wynikami, w najbliższym czasie przewidziane jest ukazanie się dwóch publikacji pokonferencyjnych. Pierwsza będzie stanowiła recenzowaną monografię zawierającą wygłoszone referaty, druga zaś z abstraktami materiałów o charakterze popularnym może być przeznaczona do użytku w samorządach, w szkołach i innych zainteresowanych instytucjach. Przewiduje się druk powyższych materiałów w trzecim kwartale 2015 r.

Janusz Stochlak

LITERATURA ŹRÓDŁOWA

- KASIŃSKI J.R. i in. 1997 – Realizacja projektu prac geologicznych dla określenia perspektyw występowania złóż bursztynu w utworach eocenu Lubelszczyzny. Państw. Inst. Geol., s. 83, Nar. Arch. Geol. Państw. Inst. Geol., nr 2529/99.
- KASIŃSKI J.R. & TOLKANOWICZ E. 1999 – Amber in the northern Lublin Region - origin and occurrence. In: B. Kosmowska-Ceranowicz, H. Paner [eds.]: Investigations into amber, 41–51. Muz. Archeol., Gdańsk.
- KRAMARSKA R. & KASIŃSKI J.R. 2008 – Prognozy zasobowe bursztynu w Polsce. Państw. Inst. Geol., Warszawa-Gdańsk, niepubl.
- KRAMARSKA R. i in. 2008 – Bursztyn paleogeński in situ w Polsce i krajach ościennych – geologia, eksploatacja, perspektywy. Gór. Odkr. 2–3: 97–110.
- STOCHLAK J., SEMPLIŃSKI P. & DRZYMAŁA J., 2000 – Program ochrony zasobów mineralnych województwa lubelskiego. Streszczenie. Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, niepubl.